

SAJMIŠTE I CRKVA NA SV. GORI.

TURKE, PLEŠCE I SV. GORA

Kreneš li cestom od Kuželja preko potoka Velike Bjelice, dolaziš u veoma zanimiv kraj, kojega je jedan mojih prijatelja nazvao »Dužkim klancem« Gorskoga kotara. Dolina, koju protiče Kupa, tako je uzka, da se probija mjestimice samo ova rieka i cesta, što se povlači tik nje, usječena u visoke dolomitne stiene. Svija se Kupa, svija i cesta, što je za putnika prezanimivo, jer mu se neprestano prikazuju drugi krajevi. U jedan se mah dolina tako suzi, da ne znaš, kamo ćeš doći, gdje li izaći, jer kud gledaš, visoki i šumoviti brieg do briegu, koji se ostrmljuju u samu Kupu. Tu je ta uzka dolina prošla u ždrielo, jedino, koje sam do sada vidio u domovini.

U začetku uzdižu se titanske Kuželjske ili Lazarove stiene, koje zadivljuju svakoga putnika, uzdignuv se nekoliko stotina metara visoko. Stiene ove, prve Gorskoga kotara, spominje i Hacquet, iztičući, da pod njima izviru topli potoci. Putnik sustane, kad je zapao u ždrielo i tesno mu bude u krilu veličajne prirode; osupnut staje, gleda i divi se lagano hodajući, dok kao kroz vrata izadje u pitomu i bujnu dolinu. Dolina se širi, nu briegovi, koji ju obrubljuju, još se više osovljuju. Prekoračiv most, evo te u Kranjskoj, a za malo u Vozajlu, odkuda zagledaš Turke.

Usred zelenila, a na brežuljku poviše Kupe, bieli se crkva sv. Križa, dočim se selo pribralo uz desnu obalu rieke, okruženo šumom oraha, krušaka i trešanja, od kojih se

P L E Š C E.

iztiče ona nedaleko crkve, koja je god. 1885 mjerila u objamu 229 *cm*. Pod župu, koja broji do 1000 duša, spadaju i mjesta: Gašparci, Kalić, Horvatsko, Ložac, Podgora, Požar, Sedalce i Zakraje.

Sa brežuljka tik crkve, gledaš cielu dolinu i one raznolične šumovite i kamene briegove, a naročito te zanimaju Loške stiene, visoke 873 *m* sa Grintovcem. Vapneni su slojevi u tom briegu naslagani poput ogromnih knjižurina, tekući vodoravno, dočim im se na podnožju uzdiže travom i bukvom zarasao brieg, kraj kojega romoni zdena Sušica.

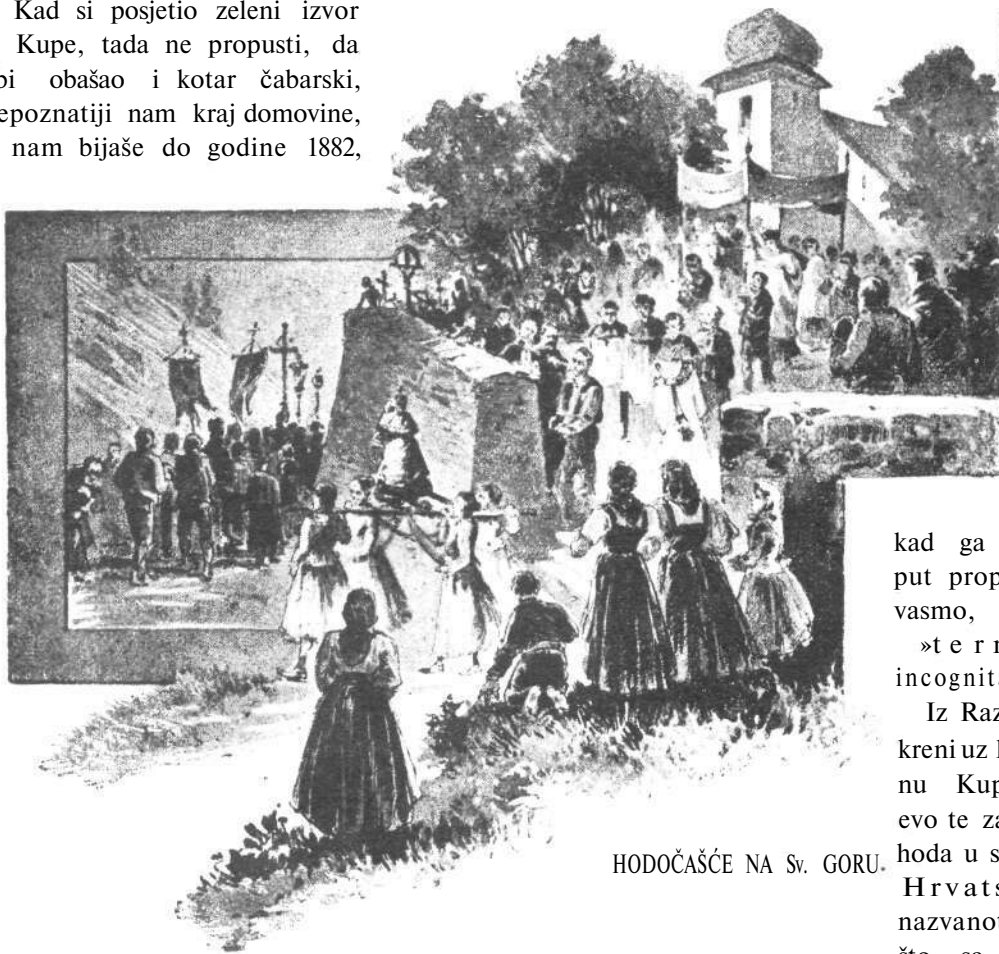
Od Grintovca teku stiene polukružno, dok su na susjednom kamenom vrhu slojevi nakosi. Od Grintovca do Loških stiena zaustavljaju putnika dvie prilike: »Fratar i

koludrica.« Pod samim briegom stoji na kamenu podstavku fratar, a sučelice, puškomet daleko, koludrica (opatica, duvna), koja, sagnuv se, fratra već vjekove pozdravlja.

Ove riedke dvie prirodne satvorine narod je tako ozvao, i tu ne treba tek u pomoć prizivati maštu, da vidiš ono, što želiš vidjeti, a najljepše se te prilike prikazuju, kad putuješ iz Osivnice prama Ribniku.

Kraj oko Turaka s jedne strane do Kuželja, a s druge do Osivnice, (u Kranjskoj) spada medju najzanimivije krajeve Gorskoga kotara i pero nije kadro, da opiše one krasote, koje putnika tu izmjenice zadivljuju i na putu ga zaustavljaju, da stoji, kao prikovan uz šumeću Kupu. Ako igdje, ovdje mu je mjesto, da si puna grla zapjeva: »Liepa naša domovino.«

Kad si posjetio zeleni izvor rieke Kupe, tada ne propusti, da ne bi obašao i kotar čabarski, najnepoznatiji nam kraj domovine, koji nam bijaše do godine 1882,

HODOČAŠĆE NA Sv. GORU.

kad ga prvi put proputo-
vamo, naša
»t e r r a
incognita.«

Iz Razloga
kreni uz hlad-
nu Kupu i
evo te za uru
hoda u seocu
Hrvatsko,
nazvanotako,
što sa su-

protne strane leži slovenska Osivnica. Prevezav se Kupom i prošav Čabrankom, stupio si na prag prezanimivoga kotara Čabarskoga i primaknuo se Pleščima.

Uzku i milovidnu dolinu protiče Čabranka uz koju leže polja, njive i livade, gusti voćnjaci a medju njima mjesto Plešće, (325 m), zaklonjeno Kamenskim hribom i Crnim vrhom, koje pokriva jela, bukva, jalša, medju koju se je umiešala i breza. Podneblje je u ovoj dolini tako blago, da tu raste kukuruz, dočim smo u Zamostu pred kućama našli i vinovu lozu.

Plešće nam Hacquet ne spominje, pa i narod pripovieda, da je mjesto postalo u novije vrieme, a župa je utemeljena tek god. 1807. Prvobitno bijahu tu ogromne šume, kamo bi gospoda od kr. komore u lov zalazila, gdje bi se u lovačkoj kući zabavljali, a kadkad i plesali. Prvi se tu nastanio neki Wolf, bio valjda lugar, a poslie se priseljivali iz Kranjske i Hrvatske, te je od plesanja mjesto dobilo svoje ime.

Pod župu plešćansku spadaju i mjesta: Mandli, Okrivje, Žagari dolnji, Požarnica, Podstienje, Fažonci, Smrekari, te su Mandli, Žagari i Smekari svakako prve obitelji, koje se tu iz susjedne Kranjske naseliše. Cijela župa broji preko 1500 duša.

Od prirodnih krasota valja posjetiti Jezero i Sv. goru. Do Jezera vodi put dubokim jarkom preko Zamosta pod Sv. goru. Tu se uzdigoše opet silne dolomitne stiene sa izprevijanim slojevima, a na podnožju im oširok otvor na koji jakim šumom izbija Gerovčica, što uvire kod Gerova. Razprašujući i probijajući se medju stienama, tu i tamo mučena, okreće mlinska kolesa te naglim tokom utječe niže Zamosta u Čabranku i vrlo je zanimiva ponornica, koju ćemo poblize upoznati kod Gerova. Naokoličnim žiteljem služi Gerovčica kao vremenokaz, jer 4 ili 8 dana prije kiše zamuti.

U Čabranki kod Plešaca ima liepih i težkih pastrva, klena (*Squalius cephalus*) lipanja (*Thymallus vexillifer*), podplatara (*Squalius bipunctatus*), puža (*Cobitis barbatula*?), manjaka (*Cottus gobio*), prasicica (*Barbus Petenyi*) i frigalja (*Phoxinus laevis*). Sve su to ribe tečna, a nekoje i plemenita mesa, koje ljube zdenu, bistru vodu, koturasto i kameno korito, a ima u Čabranki i rakova.

Od ptica živi uz Čabranku zeleni povodnik (*Alcedo ispida*), crni povodnik (*Cinclus aquaticus*) i fliska (*Motacilla melanope*), kojim imena, kao i ribama zabilježismo u Pleščima, nu kakove su povodne ptice vidac ipivra, nisam mogao doznati.

Iz Plesača potrudi se i na Sv. goru, kamo narod iz Gorskoga kotara, Hrvatskoga Primorja i Kranjske u velike hodočasti na dan Majke Božje skapularske i na dan Male gospoje.

Krenuo sam na Sv. goru 10. kolovoza god. 1882, dubokim jarkom, kojega sastavljalju ugljevni pjeskari i konglomerati: Uzpinjući se po malo, dodjosmo u Požarnicu dolnju, a prošav Požarnicom srednjom i gornjom, dodjosmo u Pintare, otkuda zagledasmo cijelu okolicu plešćansku i susjednu Kranjsku. Oko sela livade su i polja po kojima raste osobito vrstan krumpir i zelje; s jedne je strane gusta bukova šuma, a s druge šuma crnogorice sa stoljetnim smrekama, zamašnim bielim javorovima i klenovima. Uzkim putićem, koji se probija medju stienama, dolaziš na čistinu Sv. gore, Uzpev se 545 m visoko. Tu stoji pet ogromnih lipa od kojih ima najdeblja u objamu 406 cm, druga jedna 396, a mjerili smo i jednu bukvu od 346 cm.

U tom podlipju uzdiže se triem sa stolovima i klupama, gdje hodočastnici blaguju i odmaraju se, s jedne i s druge strane dućani su za trgovčice, a medju smrekama ognjište do ognjišta.

Od lipa vodi put prama crkvi čudotvorne Majke božje, koja se prikrla medju visoke smreke, a uzlaziš preko 74 kamenite stube. Velika crkva ima pet žrtvenika, od kojih je glavni odijeljen željeznim vratima, koja podigoše god. 1749. U zvoniku su tri zvona, najstarije od god. 1802.

Prvobitno stajaše tu mala crkvice, o postanku koje priča puk ovo: »Na Sv. goru dolazili su pastiri i pasli ovce. Ove si nadju jedno mjesto, gdje bi osobito rado pasle i boravile i kad bi ih pastiri od tuda tjerali, samo bi pod silu otišle. Na tome su mjestu poslie našli sliku Majke božje, i netko je tu još prije 400 god. podignuo crkvicu, na temelju koje postala je današnja crkva.«

U šumi sa jugo-zapadne strane ima kamen, u kojem nadjosmo na 5 cm duboko utisnut pravilan kolobar. Puk priča: »Kad je Majka božja putovala na Sv. goru, dodje umorna do ovoga kamena, položi na nj svoju košaricu, od koje se dno odtisnulo za vječna vremena.«

Kada u ovoj visini zvona zazvuče, mora da je milina slušati po dolinama, a kad navrnu na Sv. goru hodočastnici, mora da je to riedka slika u ovoj gustoj šumi crno-

gorice. Za Sv. goru stekao si velikih zasluga pokojni čabarski vlastelin Paravić, kako to svjedoči latinski napis na triemu od god. 1826.

Na Sv. gori čuva se knjiga-spomenica u koju izkresasmo nekoliko domoljubnih misli. Ovoj knjizi ima više od 100 godina, a na prvome listu čitاسmo, da je senjsko-modruški biskup Juraj Vuk Čolić de Löwenberg ovo mjesto posjetio po dva puta, tu nadjosmo i njegov vlastoručni podpis od 9. lipnja god. 1752.

Nasladjujući se krasnim vidicima, krenuo sam sa Sv. gore u Plešće, da posjetim sudruga i prijatelja M. Stupiv u vežu, pade mi u oči ne bični muk i tišina; prisluškujem na sve strane, ali nigdje žive duše, dok iz hodnika ne poleti prama meni jedan pjetlić. Uzlazim stubama, dodjem u prvi sprat, prisluškujem, ali opet ni glaska. Pokucam na vratima, ali se nitko ne odazva. Unidjem. Usried sobe bijaše kolievka, a u njoj na slamici nevino djetetešce uz koje je stajala djevojčica češljajući se desnom rukom.

— Gdje je tata? upitam djevojčicu.

— On je u crkvi.

— A gdje ti je majka? — Majka mi je umrla, i brižnu joj suze na oči.

Sad mi bijaše praznina i tišina jasna, teško mi bilo u srdcu, ostavim djecu i podjem pred sudruga. Vraćao se iz crkve tužan, satrven, bled, a kad me zagleda pohiti do mene, vine mi se na prsi, uzdahne f reče: »Dragane! prije tri dana sahranio sam ženu i jadan ostao sa osmero neobskrbljene djece.«

Dok bijasmo u tužnu razgovoru, navrne sviet iz crkve, a za njime kićeni svatovi, kojima je sudrug kod mise svirao.

Tu tuga, tamo radost, tu pečal i bol, a tamo razdragano i veselo srce.

